

Izbor novog predsjednika ili nove politike?

Boško Picula

**Neočekivanom pobjedom u prvom
krugu na izborima 14. lipnja
2013. novi predsjednik Islamske
Republike Iran Hasan Rohani
dočekan je i u zemlji i u svijetu kao
političar novog smjera. Smjer je
uistinu nov, a dinamika?**

Promatračima događaja u Teheranu 4. studenog 2013. moglo se na prvi pogled učiniti da se u zemlji, makar kada je riječ o politici prema SAD-u, ništa bitnije nije promijenilo. Tog su se ponedjeljka održali masovni protuamerički prosvjedi kojima se svake godine tradicionalno obilježava i proslavlja zauzimanje američkog veleposlanstva 4. studenoga 1979. Na valu protivljenja američkoj podršci šahu Mohamedu Rezi Pahlaviju svrgnutom tijekom islamske revolucije, iranski su studenti tada zauzeli zgradu veleposlanstva SAD-a u Teheranu i kao taoce zadržali pedeset i dvoje ljudi koje su u tom trenutku ondje zatekli. Službeni Washington reagirao je oštro, zauzimanje veleposlanstva pretvorilo se u iscrpljujući međudržavni diplomatski sukob, a talačka je kriza potrajala puna 444 dana. Taoci su oslobođeni tek 20. siječnja 1981. kada je dužnost predsjednika SAD-a preuzeo Ronald Reagan, prethodno uvjerljivo porazivši na izborima uvelike kompromitiranog Jimmyja Cartera. Carterova je administracija u očima većine američkih birača djelovala odveć neodlučno kada je posrijedi sudbina zatočenih sunarodnjaka te joj je, uz planirane pa odbačene akcije oslobađanja talaca, jedino preostalo da 7. travnja 1980. prekine diplomatske odnose s vladom novoproglašene Islamske Republike Iran. SAD i Iran od tog trenutka nikada nisu zatoplili političke odnose, a najnoviji prosvjedi, koji su bili najmasovniji posljednjih godina, samo su potvrdili da je sukob između dvije države postao transgeneracijski i teško rješiv na razini deklaratornih izjava.

No dojam s ulica Teherana i drugih iranskih gradova vara. Upravo je 2013. napravljen dosad najveći iskorak u službenim američko-iranskim odnosima. Koliko održiv, vidjet će se vrlo

brzo kada ključni problemi između dvije države dođu u fazu operativnog rješavanja. Novoizabrani predsjednik Irana Hasan Rohani, u odnosu prema svojim prethodnicima od 1980,¹ jedini je stupio u kontakt s američkim kolegom. Taj je potez unaprijed

Ključno je pitanje je li Rohanijeva pobjeda na predsjedničkim izborima "greška u sustavu" ili izraz raspoloženja "tihe većine" koja želi obnovu dijaloga sa SAD-om i Zapadom

ocijenjen povijesnim. Premda se očekivalo da će ovogodišnje zasjedanje Opće skupštine UN-a u New Yorku poslužiti kao okvir i mjesto prvog susreta američkoga i iranskog predsjednika od revolucionarnih zbivanja u Iranu 1979, to se nije dogodilo, ali je kontakt ipak uspostavljen. Unatoč prijedlogu predsjednika SAD-a Baracka Obame da se s novoizabranim predsjednikom Irana organizira neposredan susret, Rohani je povijesni razgovor ograničio na telefonski kontakt do kojega je došlo 27. rujna. Premda ograničen i fizički i sadržajno, telefonski je razgovor dvojice predsjednika bio mnogo više od diplomatske kurtoazije. Dapače, pretvorio se u prvorazredan politički događaj sudeći prema reakcijama i u svijetu i u Iranu. Na koji način odnos prema SAD-u dijeli iransko društvo najbolje se vidjelo pri Rohanijevu povratku u domovinu. I dok su stotine njegovih pristaša odobravali početak razgovora s američkom stranom na najvišoj razini, protivnici novog smjera prema SAD-u taj su potez najoštrije osudili. Stoga ne čudi što je obilježavanje datuma zauzimanja američkog veleposlanstva okupilo mnogobrojne protivnike pretpostavljenih iskoraka prema američkoj strani. Ključno je stoga pitanje je li Rohanijeva pobjeda na predsjedničkim izborima "greška u sustavu" ili izraz raspoloženja "tihe većine" koja želi obnovu dijaloga sa SAD-om i Zapadom te postupno ukidanje međunarodnih sankcija zbog iranskoga nuklearnog programa.

Predsjednički izbori 2013. kao referendum

Malo je što govorilo u prilog tomu da će se ishod predsjedničkih izbora u Iranu pretvoriti u mogući početak provedbe nove politike u jednoj od ključnih zemalja Bliskog istoka. I to ne samo nove vanjske politike, poglavito prema SAD-u i njegovim saveznicima, nego i novih javnih politika i reformi unutar zemlje. Prethodni predsjednički izbori održani 12. lipnja 2009. potvrdili su političku dominaciju struje bivšeg predsjednika Mahmuda Ahmadinedžada. No njegova se pobjeda već u prvom krugu nad suparnikom, bivšim predsjednikom vlade tijekom iračko-iranskog rata i sadašnjim reformističkim političarem Mir-Hoseinom Musavijem,² pretvorila u višednevne prosvjede Musavijevih pristaša koji su osporavali rezultate izbora tvrdeći da je diljem zemlje došlo do teškog kršenja biračkog prava. S

druge strane, Vijeće čuvara Ustava kao arbitrarno tijelo unutar iranskog političkog sustava, usporedivo s ustavnim sudom u drugim zemljama, zaključilo je da nije bilo nepravilnosti u izbornom postupku odbacivši sve prigovore. Premda je u konačnici Ahmadinedžad svoje suparnike nadjačao i na izborima i nakon njih, zemlja je ostala podijeljena ne samo glede rezultata izbora nego i njihovih političkih posljedica. Ovi, deseti predsjednički izbori otkako se od 1980. u Iranu izravno bira šef države, najviše su utjecali na konfiguraciju političkih snaga u izbornom ciklusu. Zašto? Zato jer su obje glavne političke snage u zemlji – konzervativci i reformisti – postali svjesni da će sličan rasplet sljedećih izbora možda nepovratno dovesti do rascjepa u društvu glede povjerenja u temeljne institucije iranske teokracije koja ustrajava na demokratskom izboru važnih institucija svog sustava, ponajprije parlamenta i predsjednika. Proteklo četverogodišnje razdoblje bilo je svojevrsan *intermezzo* u odmjeravanja snaga glavnih suparnika u posebnome iranskom političkom sustavu bez klasičnih stranaka, odnosno s labavim političkim organizacijama čije je djelovanje u skladu s aktualnim zakonodavnim okvirom i njegovim tumačenjem od strane Vijeća čuvara Ustava. Prvi su test u tom razdoblju bili izbori za Islamsku savjetodavnu skupštinu Irana (*Madžlis*), koji su se održali 2. ožujka 2012. (u drugom krugu održanom 2. svibnja 2012. birali su se preostali zastupnici koji u prvom krugu nisu dobili potreban postotak glasova). Na njima su od 290 mandata 182 pripala

Proteklo četverogodišnje razdoblje bilo je svojevrsan *intermezzo* u odmjeravanja snaga glavnih suparnika u posebnome iranskom političkom sustavu bez klasičnih stranaka, odnosno s labavim političkim organizacijama

bloku konzervativnih političkih organizacija, 75 političkim organizacijama reformističkog predznaka, 19 neovisnim kandidatima, a 14 zastupnicima vjerskih manjina. Na prvi pogled riječ je o više nego uvjerljivoj pobjedi konzervativnih kandidata, ali je prava izborna bitka vođena unutar njihova bloka. Analize su pokazale da su među konzervativcima većinom slavili kandidati koji su bili bliži Vrhovnom vođi Aliju Hamneiju kao obnašatelju najvažnije dužnosti u političkom sustavu, a ne tadašnjem predsjedniku države Ahmadinedžadu. Očito je Ahmadinedžadova preoštira retorika prema Zapadu, osobito u uvjetima kada je trebalo osmisliti novu strategiju za ublažavanje ili ukidanje sankcija UN-a Iranu zbog njegova nuklearnog programa, postala prevelikom preprekom. U tom smislu treba tumačiti i političke okolnosti kasnije pobjede Rohanija na predsjedničkim izborima 2013. u kojima je on, osim podrške reformistički orijentiranog dijela biračkog tijela, osigurao i podršku dijela iranskog svećenstva kojemu i sam pripada. Dapače, obuhvatna

Tablica 1. Rezultati predsjedničkih izbora u Iranu 2013.

Kandidat	Godina rođenja	Političko iskustvo	Politička/društvena organizacija	Broj glasova	Postotak glasova
Hasan Rohani	1948.	potpredsjednik parlamenta (1992-2000), tajnik Vrhovnog vijeća nacionalne sigurnosti (1989-2005), član Skupštine stručnjaka od 1999.	Udruženje borbenog svećenstva	18.613.329	50,88
Mohamed Bager Galibaf	1961.	gradonačelnik Teherana od 2005.	Islamsko društvo inženjera	6.077.292	16,46
Said Džalili	1965.	tajnik Vrhovnog vijeća nacionalne sigurnosti od 2007.	Fronta islamske revolucionarne stalnosti	4.168.946	11,31
Mohsen Rezai	1954.	tajnik Vijeća za odnose između parlamenta i Vijeća čuvara od 1997.	Stranka umjerenosti i razvoja	3.884.412	10,55
Ali Akbar Velajati	1945.	ministar vanjskih poslova (1981-1997)	Islamska koalicija	2.268.753	6,16
Mohamed Garazi	1941.	ministar nafte (1981-1985) i ministar pošte (1985-1997.)	neovisni kandidat	446.015	1,22

tumačenja govore o tome da je Hasan Rohani u prvom redu osigurao potporu Vrhovnog vođe Alija Hamneija, i to ne samo kao predsjednik države nego i kao izgledni sljedeći obnašatelj dužnosti Vrhovnog vođe, treći u nizu nakon ajatolaha Homeinija i Hamneija. Uostalom, i sadašnji je Vrhovni vođa Hamnei na svoju dužnost došao s položaja predsjednika države nakon smrti ajatolaha Homeinija 1989.

Premda je s distance od nekoliko mjeseci nakon predsjedničkih izbora moguće postavljati hipoteze o podršci izabranom kandidatu iz različitih kutova političkog spektra, samo tjedan dana uoči izbora vjerojatni je ishod djelovao gotovo kao preslika izbora 2005. na kojima je pobijedio tadašnji gradonačelnik Teherana Ahmadinedžad. I na aktualnim je izborima sve do ulaska u posljednji tjedan kampanje, prema službenim ispitivanjima javnog mnijenja agencije IPOS,³ najviše izgleda za pobjedu imao sadašnji teheranski gradonačelnik Mahmud Bager Galibaf, bivši pilot i doktor političke geografije, koji je na mjestu prvog čovjeka glavnog grada naslijedio upravo Ahmadinedžada. Vrlo slična političkog profila kao Ahmadinedžad, Galibaf je predstavljao mogućnost izbora kontinuiteta politike na državnom vrhu. On se, inače, natjecao i na predsjedničkim izborima 2005, ali je ispao u prvom krugu osvojivši solidnih 13,9 posto glasova.⁴ U obavljanju gradonačelničke dužnosti od 2005. do 2013. potvrdio se kao vrlo spretan političar te slovi kao jedan od najuspješnijih gradonačelnika Teherana u suvremeno doba.⁵ No svojim je političkim stavovima te osobito djelovanjem u vrijeme prosvjeda protiv rezultata predsjedničkih izbora 2009. ostao čvrsto na protureformističkim pozicijama zagovarajući represivne mjere protiv prosvjednika. Očito prepoznat kao najuvjerljiviji promicatelj konzervativne struje u iranskoj politici, za Galibafa se, prema ispitivanjima spomenute agencije, osam dana uoči izbora izjašnjava većina od 39 posto, a četiri dana uoči izbora 27 posto ispitanih birača koji su odlučili sigurno izaći na izbore. Potpora mu je značajno pala u samo četiri dana, da bi dan uoči izbora završio na podršci oko četvrtine biračkog tijela. Što se u međuvremenu dogodilo? Dogodila su se televizijska sučeljavanja. Prema izmjenama zakonodavnog okvira koji normira izbore za predsjednika Irana, sučeljavanja kandidata više nisu bila snimana nego su tekla uživo. Na televiziji su održana

tri sučeljavanja svih osam kandidata. Presudnom se pokazala treća televizijska debata nakon koje je Rohani, koji je do tada zaostajao za trojicom najpopularnijih kandidata, naglo počeo stjecati podršku u ispitivanjima javnog mnijenja. I dok se prije trećeg sučeljavanja u anketama za njega izjašnjavao samo 8 posto, nakon nje taj je broj skočio na 14 posto, da bi prvi put u anketama prešao u vodstvo samo 48 sati prije izbora osiguravši potporu 32 posto birača. Dva su razloga tomu. Prvi je razlog Rohanijevo sustavno ustrajavanje na provedbi umjerene politike koja je unutar zemlje podrazumijevala smanjivanje socijalnih razlika među različitim slojevima društva i širenje ljudskih prava, poglavito kada je riječ o položaju žena u društvu. U vanjskopolitičkom smislu, Rohani se zauzimao za dijalog sa Zapadom kako bi se negativne posljedice sankcija što prije ublažile i tako osigurao bolji standard iranskim građanima te bolji uvjeti iranskom gospodarstvu koje je ostalo dominantno "monokulturno" u kontekstu proizvodnje energenata. Drugi

**Nema sumnje da su se reformistički
orijentirani političari i organizacije
koje ih podupiru nekoliko dana
prije izbora usuglasili o podršci
Rohaniju, pri čemu su ključnu ulogu
odigrala dvojica bivših predsjednika:
Mohamed Hatami i Akbar Hašemi
Rafsandžani**

je razlog odustajanje drugoga umjerenog, zapravo reformističkog, kandidata Mohameda Reze Arefa,⁶ potpredsjednika u vrijeme predsjedničkog mandata Mohameda Hatamija, koji je od utrke odustao tri dana uoči izbora i time *de facto* osigurao Rohanijevo pobjedu već u prvom krugu. Nema sumnje da su se reformistički orijentirani političari i organizacije koje ih podu-

Profil državnika: Hasan Rohani

Novoizabrani predsjednik Islamske Republike Iran Hasan Rohani rođen je 12. studenoga 1948. kao Hasan Ferejdun u gradiću Sorkhehu na sjeveru Irana, istočno od Teherana. Odrastao je u religioznoj obitelji. Njegov otac Hadž Asadolah Ferejdun bio je vlasnik prodavaonice začina, a politički je djelovao kao protivnik vladajućeg režima šaha Mohameda Reze Pahlavija zbog čega je između 1962. i 1979. u zatvoru bio više od dvadeset puta. Hasan Rohani pohađao je vjerske škole, a diplomirao je pravo na Sveučilištu u Teheranu 1972. Još kao mladić postao je sljedbenik ajatolaha Homeinija započevši s političkim radom 1960-ih i istupajući protiv šahova režima. Kao i otac, završio je niz puta u zatvoru, a pripisuje mu se da je među prvima ajatolaha Homeinija nazvao "imamom". Nakon islamske revolucije 1979. mijenja prezime u Rohani te postaje zastupnik u parlamentu. U Madžlis je biran pet puta od 1980. do 2000, pri čemu je u dva mandata bio potpredsjednik parlamenta. Tijekom iračko-iranskog rata bio je član Vrhovnog vijeća obrane, a od 1989. do 2005. i prvi tajnik Vrhovnog vijeća nacionalne sigurnosti. Za člana Skupštine stručnjaka izabran je 2000. te ponovno 2006. Magistrirao je i doktorirao pravne znanosti u Škotskoj. Bio je i glavni iranski pregovarač s međunarodnom zajednicom o nuklearnom programu (2003-2005), a zbog svojih diplomatskih vještina u medijima je prozvan "diplomatom šekom". Izražen osjećaj za diplomaciju, usklađivanje različitih interesa i politika, te nedvojbeno ambicioznost njegove su najvažnije odlike koje su se pokazale presudnima i na izborima 2013.

piru nekoliko dana prije izbora usuglasili o podršci Rohaniju, pri čemu su ključnu ulogu odigrala dvojica bivših predsjednika: Mohamed Hatami (1997-2005) i Akbar Hašemi Rafsandžani (1989-1997).

U konstelaciji snaga u kojoj je jedan kandidat, Hasan Rohani, prepoznat kao zagovornik umjerene ili centrističke politike, a preostala petorica – Mohamed Bager Galibaf, Said Džalili, Mohsen Rezaï, Ali Akbar Velajati i Mohamed Garazi – kao kandidati s različitih dijelova konzervativnog spektra iranske politike, predsjednički su se izbori pretvorili u svojevrsan referendum "za ili protiv" novog smjera iranske domaće i vanjske politike. Na predsjedničke izbore je od 50.483.192 registrirana birača izašlo 36.483.192 ili 72,7 posto.⁷

Prvi ili drugi čovjek Irana?

Model predsjedničkih izbora u Iranu vrlo je sličan modelima kakve, primjerice, imaju Hrvatska i Francuska. Za izbornu je pobjedu potrebna apsolutna većina glasova birača koji su glasovali. Ne dobije li nijedan kandidat tu većinu u prvom krugu izbora, organizira se drugi krug nakon tjedan dana⁸ u kojem sudjeluju dvojica kandidata s najvećim brojem glasova osvojenih u prvom krugu. Predsjednik se bira na četverogodišnji mandat s mogućnošću još jednog neposrednog reizbora te ponovnog izbora nakon najmanje četverogodišnje stanke, što je 2005. pokušao bivši iranski predsjednik Rafsandžani, ali je izgubio od Ahmadinedžada. No svojevrsni se "izbori prije izbora" odigravaju u postupku kandidiranja, jer prigodu da birači u konačnici izaberu nekog od kandidata imaju samo oni kandidati koje su prethodno potvrdili članovi Vijeća čuvara Ustava. Vijeće je iznimno selektivno u tom dijelu izbornog postupka te je ove godine od 680 prispjelih pojedinačnih kandidatura odobrilo samo osam, dok se nakon odustajanja dvojice kandidata, natjecalo šest. Vijeće javno ne objavljuje razloge zbog kojih

je neki kandidat odbijen, ali ih dostavlja svakome odbijenom kandidatu. S obzirom na teokratski profil iranskoga političkog sustava, posrijedi su obično arbitrarne odluke o tome odgovara li netko ili ne kvalifikacijama koje od budućeg predsjednika traži čl. 115. Ustava: "Predsjednik se bira među istaknutim vjerskim i političkim ličnostima koje moraju imati sljedeće odlike: moraju biti iranskog podrijetla, imati iransko državljanstvo, biti sposobni i razboriti, imati visok ugled, biti časni i pobožni te vjerni temeljima Islamske Republike Irana, kao i službenoj vjeri zemlje".⁹ Pritom se i tijekom posljednjih predsjedničkih izbora postavljalo pitanje udovoljavaju li tako sročenoj ustavnoj odredbi žene. Službeno je objašnjenje da se kandidatkinje ne odbijaju zato što su žene, nego zato što su većina uglednika u vjerskome i političkom životu s kvalifikacijama za predsjedničku dužnost ionako muškarci. U slučaju ministarskih dužnosti takve prepreke ne postoje. Prema ustavnim odredbama, predsjednik je nakon Vrhovnog vođe najviši dužnosnik u zemlji, čelni čovjek izvršne vlasti odgovoran za provedbu Ustava i zakona. S obzirom na dualni model iranskoga političkog sustava u kojemu postoje dvije vertikale – teokratska i svjetovna – predsjednik ima sličan položaj kao predsjednici u predsjedničkim političkim sustavima s istodobnom ulogom šefa države (djelomice) i šefa vlade (potpuno). Predsjednik sastavlja ministarski kabinet te može, ali ne mora, imenovati više potpredsjednika. Rohani je za svoga prvog potpredsjednika imenovao bivšeg ministra industrije i rudarstva u mandatu predsjednika Hatamija te istaknutog aktivista za ljudska prava Ešaka Džahangirija. Ipak, predsjednik je unatoč velikim operativnim ovlastima u obnašanju vlasti zapravo drugi po važnosti politički položaj u Iranu.

Predsjednik se bira među istaknutim vjerskim i političkim ličnostima koje moraju imati sljedeće odlike: moraju biti iranskog podrijetla, imati iransko državljanstvo, biti sposobni i razboriti, imati visok ugled, biti časni i pobožni te vjerni temeljima Islamske Republike Irana, kao i službenoj vjeri zemlje

Najvažnija institucija u političkom sustavu je Vrhovni vođa kojega bira Skupština stručnjaka kao posebno tijelo unutar sustava koje neposredno biraju iranski državljani s biračkim pravom na mandat od osam godina. Aktualni je saziv Skupštine izabran na mandat od 2007. do 2015, a jedino je prvi saziv (1983-1991) konzumirao svoje pravo izbora Vrhovnog vođe, izabравši nakon smrti ajatolaha Homeinija sadašnjeg obnašatelja dužnosti Hamneija. I dok je glavna zadaća Skupštine izbor i praćenje rada Vrhovnog vođe, Vrhovni vođa, kao osobito istaknuti pripadnik svećenstva i vrhunski znalac prava i politike odnosno

tumač šerijata, prema Ustavu određuje glavni smjer državne politike i nadzire rad ostalih institucija političkog sustava, zapovijeda oružanim snagama, objavljuje rat i mir, imenuje ravnopravno s parlamentom članove Vijeća čuvara Ustava te postavlja najviše suce i vodstvo iranske radio-televizije. Upravo te ustavne ovlasti potvrđuju da je Vrhovni vođa pravi državni poglavar Irana, a predsjednik "aditivni" šef države. Predsjednikova politička snaga izvire iz činjenice da je najviši dužnosnik u zemlji kojega birači neposredno biraju (kao i u slučaju parlamenta i Skupštine stručnjaka) te da je personalni izraz većinskoga političkog raspoloženja u zemlji. Tako je nakon civilnoga, ali izrazito konzervativnog bivšeg predsjednika Ahmadinežada, na mjesto predsjednika ponovno došao pripadnik klera umjerenih političkih stavova.

Dobri poznavatelji iranskih političkih prilika u Rohanijevoj pobjedi na izborima vide i kontinuitet njegove političke karijere i kontinuitet državne politike koju posljednjih godina vodi Vrhovni vođa Ali Hamnei, stvarajući pretpostavke za deblokadu iranskog položaja u dijelu međunarodne zajednice. I dok je glede unutarnjih pitanja Rohani naglasak stavio na dugoročni gospodarski razvoj Irana i preraspodjelu nacionalnog bogatstva u korist potrebitih slojeva stanovništva, vanjskopolitički prioriteti njegova mandata nameću se sami po sebi. To je intenziviranje pregovora s UN-om¹⁰ kako bi se ublažile i u konačnici ukinule sankcije Iranu koje je 2006. usvojilo Vijeće sigurnosti UN-a svojom Rezolucijom 1696. Kako u proteklih sedam godina Iran nije uvjerio UN da njegov program obogaćivanja urana ima isključivo mirnodopske ciljeve, konkretno energetske i medicinske, Rohani i njegov kabinet imat će zahtjevnju zadaću da surađujući s Međunarodnom agencijom za atomsku energiju naprave bitan iskorak u smjeru koji UN traži, a to je sustavni međunarodni nadzor nad iranskim nuklearnim programom.¹¹ U međuvremenu Bliski istok je postao poprištem novih sukoba među kojima je najteži građanski rat u Siriji. Službeni Teheran otvoreno podržava režim sirijskog predsjednika Bašara Al-Asada i vladajuću alavitsku manjinu u zemlji te je Iran

Službeni Teheran otvoreno podržava režim sirijskog predsjednika Bašara Al-Asada i vladajuću alavitsku manjinu u zemlji te je Iran ključna zemlja u tzv. šijitskom polumjesecu koji se pruža od Libanona i Sirije preko juga Iraka do Irana

ključna zemlja u tzv. šijitskom polumjesecu koji se pruža od Libanona i Sirije preko juga Iraka do Irana. Taj mu je položaj već desetljećima prepreka u odnosima sa Saudijskom Arabijom s kojom Rohani nastoji postići strateški sporazum o suradnji, planiran još u vrijeme Hatamijeva mandata. Naposlijetku, malo se toga može promijeniti u odnosima s Izraelom, i to obostrano, broj 16 - prosinac 2013.

ali se od novoga iranskog predsjednika ipak očekuje ublažavanje stavova koje je sustavno iznio Ahmadinežad, poglavito poricanje holokausta i zahtjev o preseljenju Izraelaca u Europu. Ipak, u svim će vanjskopolitičkim pitanjima dominirati mogućnost obnove dijaloga sa SAD-om, što bi u konačnici značilo stvarni prekid neprijateljstva između dvije države koji na poli-

Ustavne ovlasti potvrđuju da je Vrhovni vođa pravi državni poglavar Irana, a predsjednik "aditivni" šef države

tičkome, ekonomskom i svjetonazorskom polju traje od 1979. Održi li Rohani uspostavljeni kontakt s Obamom i njegovim nasljednikom u Bijeloj kući, novi će iranski predsjednik uistinu pokazati novi smjer iranske politike, unatoč prosvjedima protivnika takve politike kod kuće ili baš zahvaljujući njima. Hasan Rohani tek je na početku mandata. Vrlo vjerojatno ne samo prvog.

Bilješke

- 1 Nakon uspjeha islamske revolucije i donošenja novog Ustava 1979. Iran je postao teokratska republika utemeljena na sveobuhvatnoj islamizaciji političkoga i društvenog prostora. No heterogeni profil šahovih protivnika i revolucionarnih snaga, od radikalnih islamista preko zagovornika građanskog društva do krajnjih ljevičara, sljedećih je nekoliko godina onemogućavao stabilizaciju prilika u zemlji. U takvim su okolnostima prvi predsjednički izbori održani 25. siječnja 1980. i na njima je pobijedio kandidat izvan klera, umjereni političar, ekonomist i zagovornik ljudskih prava Abolhasan Banisadr. Njegov je mandat potrajao samo do lipnja 1981. jer ga je parlament smijenio na inicijativu ajatolaha Homeinija. U srpnju 1981. održani su drugi predsjednički izbori na kojima je trijumfirao dotadašnji premijer Mohamed Ali Radžai. On je ubijen u atentatu mjesec dana kasnije koji je organizirala ljevičarska skupina Narodni mudžahedini Irana koja je osporavala novi karakter vlasti uspostavljen nakon revolucije. Nakon trećih predsjedničkih izbora u listopadu 1981. predsjednik postaje Ali Hamnei, sadašnji Vrhovni vođa, koji obnavlja mandat i na izborima 1985. I sva trojica sljedećih predsjednika pobjeđuju i na svojim prvim i na svojim drugim predsjedničkim izborima: Akbar Hašemi Rafsandžani 1989. i 1993, Mohamed Hatami 1997. i 2001. te Mahmud Ahmadinežad 2005. i 2009
- 2 Prema službenim rezultatima koje je objavilo iransko Ministarstvo unutarnjih poslova, Mahmud Ahmadinežad osvojio je na predsjedničkim izborima 2009. godine 62,6 posto glasova birača, a njegov glavni suparnik Mir-Hosein Musavi 33,8 posto. U prvome i jedinom krugu izbora sudjelovalo je 85 posto birača.
- 3 IPOS je skraćenica za Iransku agenciju za ispitivanje biračkog mnijenja.

- 4 Na predsjedničkim izborima 2005. u prvom je krugu relativnu većinu glasova osvojio bivši predsjednik Rafsandžani dobivši 21,1 posto glasova birača, a računao je na podršku i reformista i umjerenih konzervativaca, dok je s njim u drugi krug izbora ušao kandidat konzervativaca Ahmadinedžad koji je u prvom krugu dobio 19,4 posto glasova. No u drugom krugu uvjerljivo je pobijedio sa 61,7 posto glasova.
- 5 Zanimljivo je da unatoč popularnosti koju uživa kao gradonačelnik Teherana, Galibaf nije uspio dobiti veći broj glasova od Rohanija ni u izbornom okrugu, odnosno administrativnoj pokrajini, koji uključuje glavni grad Irana.
- 6 Osim Arefa, neposredno prije izbora od utrke je odustao i Hadad-Adel te su u konačnici iranski birači odlučivali među šestoricom od osam kandidata koje je potvrdilo Vijeće čuvara Ustava.
- 7 Važećih glasova bilo je 96, 6, a nevažećih 3,4 posto.
- 8 Izborni dan u Iranu je petak.
- 9 Prevedeno prema: Neshat (2009:32).
- 10 Međunarodnu skupinu (P5+1) koja od 2006. pregovara s Iranom čini pet stalnih članica Vijeća sigurnosti UN-a (Kina, SAD, Ruska Federacija, Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska) + Njemačka.

11 Novi krug pregovora između međunarodne skupine i Irana počeo je u Ženevi 7. studenoga 2013. uz najave da će UN ublažiti sankcije Iranu pokaže li nova iranska vlada na čelu s predsjednikom Rohanijem spremnost da ukloni zabrinutost međunarodne zajednice zbog iranskoga nuklearnog programa. To je u diplomatskom rječniku korak naprijed, pri čemu su novi razgovori počeli pod predsjedanjem Visoke predstavnice EU-a za vanjsku politiku i sigurnost Catherine Ashton. S iranske strane pregovore vodi novi ministar vanjskih poslova Mohamed Džavad Zarif.

Literatura

- Gheissari, A., Nasr, V. (2006). *Democracy in Iran: History and the Quest for Liberty*. Oxford: Oxford University Press.
- Khatab, S., Bouma, G. D., (2007). *Democracy in Islam*. London i New York: Routledge.
- Neshat, A. S. (2009). *Introduction to the system of the Islamic Republic of Iran*. Teheran: Alhoda International Publication & Distribution. ■